

Mélyi József: Színek és élek

Évekkel ezelőtt olvastam egy krimi, amelyben a bűntény megoldása egy festménnyel, illetve az olajfesték száradásával függött össze. Emlékszem, olvasás közben azon gondolkodtam, honnan ismerheti a szerző ennyire a festőszakmát, mit olvashatott, mit olvashatott, kikkel beszélhetett előtte, miután pedig letettem a könyvet, azon töprengtem, hogy ha ne adj' isten ilyesmit írnék, festőismerőseim közül vajon kinek a szakértői véleményét kérném ki. Arra is emlékszem, hogy belső válaszom egyértelmű volt, mert ezeket a problémákat Erdélyi Gábornál biztosan nem ismeri senki jobban. Akkor is az volt a meggyőződésem, és ez máig sem változott, hogy Erdélyi egyszerűen a festészetben él, minden művészeti gondolata festői, és valószínűleg minden technikai kérdésre lenne válasza. Tulajdonképpen nem tudom, miért ennyire erős ez a meggyőződés, hiszen festészeztől szinte sohasem beszélgettünk, a képei előtt állva viszont mindig azt gondoltam, hogy ezen a területen (negyvenszer harminc, hetvenszer száz és így tovább) mindent tud és mindenre képes.

Most a Neon Galériában például képes folytatni egy néhány évvel ezelőtt megkezdett sorozatát, amelynek lényege, hogy a képmező maga egyszínűen motívumtalan (leírhatatlan, vagyis monokróm), míg a festmény szélei, pontosabban csak az élek, vékony színes csíokban tarkán festékesek. Olyan, mintha a néha csak milliméternyi szélességű, de mindig kissé testes sávba az egész festmény kiszorult volna. Van olyan kép, ahol a festék-keret kicsit előugrik, és van, ahol finoman besimul, van, ahol a létező összes színt látjuk a kis felületen kavarni, és van, ahol csak kettő-három váltja egymást, mintegy hímzett mintázatként. Egyszerű ötlet, nagyon precíz megvalósítással; ez utóbbi elsősorban az elrontott részekből látszik. Erdélyi ugyanis néhol a monokróm felületen is meghagy egy-egy kisebb odafröccsenő színes festékfoltot, nem nagyobb, mint egy körömnyit. A „néhol” azt jelent: az egyik képen igen, a másikon nem. Tehát, ha akarja, tisztán dolgozik, ha pedig úgy gondolja, hogy ez kell a képhez, vagy inkább a kép illúziójához, egy keskeny területre beengedi az odafröccseni látszó festéket. Uralja a maga által kitalált technikát, miközben egy apró gesztussal jelzi, minden lehet egy kicsit másképp is. Mindent lehetne. A figurális képhez vonzódó néző talán éppen ettől a meglátott lehetőségtől hajlik meg a konkrét, a monokróm vagy a geometrikus absztrakt képek előtt, mert azt érzi, vagy gondolja, hogy a festő tulajdonképpen mindent meg tudott volna festeni, de ebben az esetben ezt a képi megoldást tartotta egyedül megvalósíthatónak vagy egyenesen megvalósítandónak.

Erdélyi az *Élek* sorozatban mintha a táblakép eltüntetéséről gondoskodna, mintha egy képzeletbeli (vagy valóságos) festmény színeit valamilyen felderítetlen erő segítségével középről az élekre szippantaná, és ott a teljes kép, ily módon újrendezve, egy elnyújtott miniatűr dimenziójában jelenne meg. Ha a néző közelebb lép a szélekhez, mintha Jackson Pollock vagy Veszelszky Béla sokszínű festményeinek egy-egy tömörített darabját kapná, miközben a kép hült helye, a centrum maga, egyetlen színnel telik meg. Mert az egynemű képmező korántsem üres, ezt tudjuk jól a monokróm kezdetei óta. Azon a területen ugyanis, amelyen Erdélyi Gábor megsemmisít vagy rendet csinál, képi vákuum keletkezik, amelyet a néző úgy tölthet fel (meditatív) tartalommal, mint ahogy Magyarországon is jól ismert német művész, Georg Winter egynemű feketére festett, de mindig fából készült pszeudo-technikai eszközeinek, lelakozott monitorjainak és ál-laptopjainak felületei is feltöltődnek – gondolatokkal.

Ha más szempontból vizsgáljuk, Erdélyi egy figyelemelterelő eszközzel úgy irányítja a festmény lényegére a figyelmet, ahogy Marcel Duchamp tette ezt az idővel kapcsolatos megjegyzésével, mely szerint, ha oldalról nézzük az órát, már nem mutatja az időt. Ha az élek felől nézzük a festményt, nem látni a képet, mégis a kép válik fontossá; egy illúzió keresztül a valósághoz jutunk vissza. A kiállítás sorozaton túli műveinek is hasonló (hasonlóan ironikus) a hatásmechanizmusa. Ilyen a műanyag tálkába gondosan elhelyezett festékes lapocskák, amely fentről nézve a „ferde víz” benyomását kelti, oldalról pedig egy egyszerű kallódó műtermi tárgynak látszik. Vagy ilyen a galéria két helyiségének nyílás-szegélyére helyezett fal-élvédő, amelynek fémfelületére Erdélyi kis fehér pöttyöket festett. A vékony fémlemezről nem lehet kideríteni, hogy a maga kissé felesleges funkciójával ott volt-e már korábban is, és csak a festő díszítette ki, vagy egy önálló mű, egy hely- és térspecifikus festmény.

Valószínűleg az utóbbiról van szó, mert Erdélyi vizsgálatának tárgya most már két évtizede nem is a festmény felülete, hanem a festői tér, a lepedők módjára elrendezett *Teregetett levegős színekből* kiadódó valós tér vagy a festmény szélére elhelyezett harmatcseppekből kirajzolódó, kibővített képtér. Tervvizsgálatai mindig pontosak és lényeglátóak, az egyetlen veszély, ami leselkedik rá, hogy a terület végtelen. (*Erdélyi Gábor Élek című kiállítása január 25-ig látható a Neon Galériában.*)